

Ο Ελληνισμός του Βορειο-Δυτικού Καυκάσου 25 αιώνες ιστορίας

Της Σοφίας Προκοπίδου

25 αιώνες παρουσίας του Ελληνισμού στη Ρωσία.
Ξεκινώντας από τα μυθικά χρόνια ο Ελληνισμός της Ρωσίας
συνδέεται με τα ονόματα του Προμηθέα, του Φρίξου, του Ηρακλή,
των Αργοναυτών και άλλων μυθικών ηρώων.
Περισσότερες από 75 ελληνικές αποικίες
ιδρύθηκαν σε όλο τον Εύξεινο Πόντο.
Σ' αυτόν τον ελληνικό κόσμο στηρίχθηκε η ανάπτυξη των ελληνικών
πόλεων από τον 8ο ως τον 6ο π.Χ. αιώνα.
Γοργηπία - η σημερινή Ανάπα,
Μπάτα - το Νοβοροσισκ,
Τόρικος- το Γελεντζήκ.
Μετά την άλωση της Πόλης (1453) και της Τραπεζούντας (1461),
κατά την περίοδο της οθωμανικής αυτοκρατορίας
χιλιάδες Ελληνοπόντιοι αναγκάστηκαν να καταφύγουν στις
ομόθρησκες περιοχές του Καυκάσου, του Αντικαυκάσου και
της Μεσημβρινής Ρωσίας.
Πολλές φορές ο δρόμος προς τη Ρωσία
αποτέλεσε δρόμο σωτηρίας για
τους Έλληνες του Πόντου:
την περίοδο της Ελληνικής Επανάστασης του 1821,
του ρωσοτουρκικού πόλεμου του 1828 και
στην διάρκεια του Κριμαϊκού Πόλεμου 1853-1856.
Το μεγαλύτερο κύμα φυγής προς τη Ρωσία πραγματοποιήθηκε
το Φεβρουάριο του 1918.
Εκτοτε συνεχίζεται η φυγή των Ελλήνων προς τη Ρωσία
ως το 1923-
τελευταίες ημέρες του ξεριζωμού των Ελλήνων του Πόντου.
Σήμερα οι Έλληνες της Ρωσίας, του Βόρειο-δυτικού
Καυκάσου, αποτελούν τη μεγαλύτερη
και ισχυρότερη διασπορά στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας.

Βόρειο-δυτικός Καύκασος βρίσκεται στο νότιο τμήμα της σύγχρονης Ρωσίας και είναι η μοναδική έξοδος της στη Μαύρη θάλασσα. Αποτελείται από την περιφέρεια του Κρασοντόρ (Κουμπάν), την Αυτόνομη Δημοκρατία Αντιγέα και τη Δημοκρατία του Καρατσάγεβο-Τσερκέσκ. Στο Βόρειο-δυτικό Καύκασο κατοικούν περίπου 5 εκατομμύρια άνθρωποι, πενήντα χιλιάδες εκ των οποίων είναι Ελληνικής καταγωγής.

Ταξίδι σε αναμνήσεις 25 αιώνων

Η ιστορία του Ελληνισμού της Ρωσίας είναι μια περίοδος της γενικότερης ελληνικής ιστορίας, λέει ο ιστορικός, καθηγητής του Α.Π.Θ Κώστας Φωτιάδης: 25 αιώνες στο Βόρειο-Δυτικό Καύκασο έχει την παρουσία του ο Ελληνισμός. Η ελληνική μυθολογία μας οδηγεί στον Καύκασο και συνδέεται με τα ονόματα του

Προμηθέα, του Φρίξου, του Ηρακλή, των Αργοναυτών και άλλων μυθικών ηρώων. Γύρω στην πρώτη χιλιετία τοποθετούν οι ειδικοί μελετητές την πραγματοποίηση των πρώτων ταξιδιών στις περιοχές αυτές. Δύο αιώνες αργότερα, οι προσωρινοί εμπορικοί σταθμοί άρχισαν να γίνονται μόνιμα οικιστικά κέντρα, γράφει ο κ. Φωτιάδης.

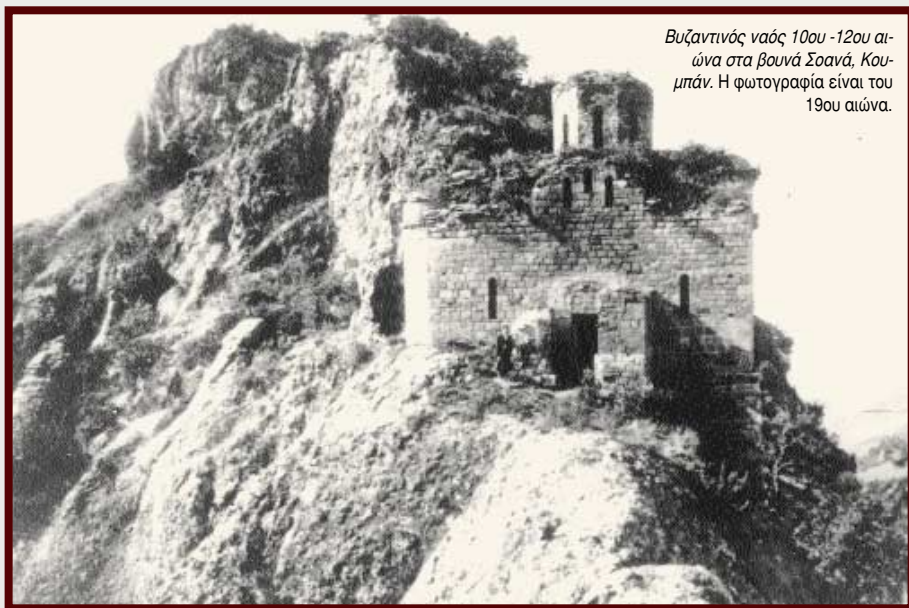
Οι ανασκαφές και οι πλούσιες σε ιστορικά στοιχεία πηγές της κλασικής, μετακλασικής και βυζαντινής εποχής μας δίνουν στοιχεία για την οικιστική οργάνωση, τις οικονομικές δραστηριότητες, τις εμπορικές και πολιτιστικές σχέσεις με τις μητροπόλεις τους, με άλλες ελληνικές πόλεις, αλλά και με τους ιθαγενείς λαούς.

Περισσότερες από 75 ελληνικές αποικίες ιδρύθηκαν σε όλο τον Εύξεινο Πόντο από τον 8ο ως τον 6ο π.Χ. αιώνα.. Μεταξύ αυτών η Γοργηπία - σημερινή Ανάπα, η Μπάτα - σημερινό Νοβοροσισκ και το Τόρικος - σημερινό Γελεντζήκ. Στις πόλεις αυτές μέχρι και σήμερα σώζονται αρχαία μνημεία.

Εδώ ιδρύεται το μεγάλο κράτος του Βοσπόρου με πρωτεύουσα το Παντικάπαιον (σημερινό Κέρτσος). Το βασίλειο αυτό δημιουργήθηκε με την συνένωση των ελληνικών αποικιών που προϋπήρχαν στις χερσονήσους του Κέρτς και του Ταμάν. Ο αρχαιολόγος της Ρωσικής Ακαδημίας Επιστημών Βίκτωρ Σαρηγιαννίδης γράφει: Το κράτος του Βοσπόρου παρήγαγε και εξήγαγε μεγάλες ποσότητες σιτηρών στην Ελλάδα και στην Μικρά Ασία. Το κράτος αυτό βρέθηκε στη μεγαλύτερη άνθισή του κατά τον 6ο - 3ο αιώνα π.Χ. Στις μεγαλύτερες πόλεις του είχαν αναερθεί ελληνικοί ναοί και θέατρα.

Μετά τον πολύχρονο αγώνα κατά της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας το Βασίλειο του Πόντου και οι ελληνικές πόλεις του Βόρειο-δυτικού Καύκασου παραδόθηκαν στη Ρώμη, όχι όμως και η ελληνική γλώσσα και ο πολιτισμός των περιοχών αυτών του Εύξεινου Πόντου.

Όταν ο Μεγάλος Κωνσταντίνος δημιούργησε το Βυζαντινό κράτος, χρησιμο-

Βυζαντινός ναός 10ου -12ου αιώνα στα βουνά Σοανά, Κουμπάν. Η φωτογραφία είναι του 19ου αιώνα.

1913. Η οικογένεια του Γεωργιάδη Θεοδώρου στη πόλη Γελεντζήκ.

ποίησε το Βόρειο- Δυτικό Καύκασο και την Κριμαία για την επέκταση της επιρροής του στον Καύκασο και στην Ανατολική Ευρώπη. Ήδη τον 4ο αιώνα στο Ταμάν εμφανίστηκαν οι πρώτες χριστιανορθόδοξες κοινότητες και εκκλησίες της Ρωσίας. Στην Ιερά Σύνοδο της Κωνσταντινούπολης πήρε μέρος ο πρώτος στην ιστορία Ρώσος ορθόδοξος αρχιερέας, ο επίσκοπος Φαναγορείας Ιωάννης. Η Ελληνική γλώσσα ήταν η επίσημη γλώσσα στη λειτουργία της εκκλησίας.

Ο ιστορικός και πρώην Πρόεδρος της Ομοσπονδίας Ελληνικών κοινοτήτων της Ρωσίας, κ. Κωνσταντίνος Δημητριάδης, ο οποίος κατάγεται από το ελληνικό χωριό Καμπαρντίκα της περιφέρειας Κρασνοντάρ μας διηγείται: Το 18ο αιώνα όταν ο ρωσικός στρατός ήρθε στον Καύκασο, με μεγάλη έκπληξη ανακάλυψε μεταξύ των Τσερκέσων εμπόρους που, λέγανε ότι είναι Έλληνες και χριστιανοί. Όμως τίποτε άλλο δεν τους ξεχώριζε από τους Τσερκέσους, ακόμα και η γλώσσα τους ήταν τσερκέσικη. Αυτή η μοναδική ομάδα ελλήνων προέρχεται από τον 10-15ο αιώνα και αποτελεί ζωντανή γέφυρα μεταξύ του ελληνισμού του Βυζαντίου, του κράτους Τραπεζούντας και του ελληνισμού του Βόρειο -δυτικού Καύκασου της σύγχρονης εποχής. Ακόμα και σήμερα στη πόλη Κρασνοντάρ και στην Αυτόνομη Δημοκρατία Αντιγέα ζουν περίπου 100 άτομα, που ονομάζονται ρωμαίτσερ-κέσι.

Είναι γνωστό ότι τον 18-19ο αιώνα η ρωσική Αυτοκρατορία χρησιμοποίησε τους Έλληνες στο στρατό της στην περιοχή του Καυκάσου.¹ Διακόσια χρόνια πριν η Μεγάλη Αικατερίνη είχε δωρίσει την περιοχή Κουμπάν του σημερινού Κρασνοντάρ στους Κοζάκους για να φυλάσσουν να σύνορα της χώρας στις παραλίες της Μαύρης θάλασσας. Πολλοί Έλληνες υπηρέτησαν σ' αυτόν το

στρατό. Έτσι, τη δεκαετία 1830-1840, -επισημαίνει ο Κωνσταντίνος Δημητριάδης, -ο μεγαλύτερος έμπορος του Κουμπάν ήταν ο Έλληνας - Κοζάκος ηγεμόνας Αλέξανδρος Ποσπολιτάκη. Επίσης και ο Έλληνας στρατηγός αταμάν του στρατού των Κοζάκων ο Αλέξανδρος Τσακνή υπηρετούσε εδώ το 1860.

Οι πρόγονοι των σύγχρονων Ελλήνων του Βόρειο-δυτικού Καυκάσου ήρθαν στην περιοχή αυτή από τον Πόντο μετά το τέλος του Κριμαϊκού Πολέμου (1853-1856). Η αποκάλυψη των κρυπτοχριστιανών του Πόντου, η υποταγή και η μετακίνηση το 1864 των μουσουλμάνων Κιρκασίων από τον Καύκασο στα οθωμανοκρατούμενα εδάφη ανάγκασαν τους κατοίκους πολλών ελληνικών χωριών να πάρουν το δρόμο της

σωτηρίας ξανά προς την Ρωσία.² Από το 1862 έως το 1879 ιδρύθηκαν παρά πολλά αμιγή ελληνικά χωριά στις ρωσικές ακτές του κυβερνείου του Κουμπάν, που διατήρησαν και διατηρούν ως σήμερα τις ελληνικές παραδόσεις και τα ελληνικά ήθη και έθιμα. Το 1862-1865 ιδρύθηκαν τα ελληνικά χωριά - Βίτιαζεβο, Μερτσάνσκογε, Καμπαρντίκα, Γρέτσεσκογε, Λεσνόγε και άλλες - περίπου 20 ελληνικές κοινότητες. Πρωταρχική μέριμνα όλων των Ελληνικών Κοινοτήτων ήταν η δημιουργία εκκλησίας και ελληνικού σχολείου.

Βασιλιάδες του σιταριού

Η δεύτερη μεγάλη μετανάστευση των Ελλήνων από τον Πόντο στο Βόρειο-δυτικό Καύκασο έγινε στα τέλη του 19ου αρχές του 20ου αιώνα. Στο Κουμπάν και στις παραλίες της Μαύρης θάλασσας οι Έλληνες άρχισαν την παραγωγή του κα-

¹ Στις 28 Μαρτίου 1779 δόθηκε άδεια στους Έλληνες που υπηρετούσαν στο ρωσικό στόλο του κόμη Ορλόφ, να εγκατασταθούν στις πόλεις Παντικάπαιον (Κέρτς). Το ίδιο έτος, στις 13 Αυγούστου, με πρωτοβουλία του πρίγκιπα Γ. Πατιόμκιν, επετράπη στις παραπάνω πόλεις η μετοικεσία Ελλήνων από τα νησιά του Αιγαίου, του Ιονίου Πελάγους και την Πελοπόννησο.

² Με την εντολή του ίδιου του Τσάρου Νικολάου Α στις 10 Μαρτίου 1866, εγκαταστάθηκαν στις δημόσιες εκτάσεις ή στα μέρη που εγκατέλειψαν οι Κιρκάσιοι. Στους νέους ξεριζωμένους Έλληνες δόθηκε, εν μέρει εκβιαστικά, για την σταδιακή ρωσοποίησή τους, η ρωσική υπηκοότητα...

του Βόριο-δυτικού Καύκασου έμεναν πάνω από 70.000 Έλληνες, που ήταν το 80% του ελληνικού πληθυσμού της Ρωσικής Αυτοκρατορίας. Ο κ. Κώστας Φωτιάδης γράφει: Η νεοαστική τάξη που δημιουργήθηκε στις ρωσικές πόλεις, πέρα από τη συμμετοχή της στον εθνικό αγώνα και την ουσιαστική προσφορά της στο εμπόριο της Μαύρης Θάλασσας, έπαιξε σπουδαίο ρόλο και στην τοπική διοίκηση. Ο Σαραντητάκης Γ. για πολλά χρόνια ήταν πρόεδρος της τοπικής αυτοδιοίκησης της περιοχής του Ροστόβ να Ντονού και ταυτόχρονα Πρόεδρος των ευγενών ολόκληρου του κυβερνείου. Την περίοδο εκείνη, που ο ελληνισμός της Ρωσίας έπαιξε κυρίαρχο και πρωταγωνιστικό ρόλο σε όλους του τομείς, η αναγκαστική έξοδος των Ελλήνων του Πόντου προς την Ρωσία συνεχιζόταν ασταμάτητα ως το 1923.

Οι Έλληνες της περιφέρειας Κρασνοντάρ

Την περίοδο 1930- 1938 στην περιφέρεια Κρασνοντάρ υπήρχε Εθνική Ελληνική Περιοχή (Νατσιονάλνι γκρέτσεσκι ραϊόν) με πάνω από 50% ελληνικό πληθυσμό και με διοικούσα εξουσία ελληνική. Ο Ελληνισμός του Κρασνοντάρ αποτελούσε το 1939 το 70% του ελληνικού πληθυσμού της Ρωσικής Σοβιετικής Ομοσπονδίας ενώ το 1959 μόνο το 20%. Χιλιάδες Έλληνες χάθηκαν στην ιστορία του Σοβιετικού κράτους, εξόριστοι, από αρρώστιες στις φυλακές ως εχθροί του λαού, και άλλοι στον μέτωπο του Β Παγκοσμίου Πολέμου. Από το 1938-1941 εκατοντάδες ελληνικές οικογένειες κατέφυγαν από τη Ρωσία στη φτωχή Ελλάδα. Από το 1950 οι σοβιετικές αρχές επέτρεψαν στους Έλληνες να επιστρέψουν στις παραλίες της Μαύρης θάλασσας. Όμως χρειάστηκαν ακόμα τριάντα χρόνια για να αρχίζει η αναγέννηση του ελληνισμού του Κρασνοντάρ.

Η περιφέρεια αυτή με χιλιατή ελληνική ιστορία είναι η εστία του Ελληνισμού

πνού ενώ μέσα σε λίγα χρόνια, το εμπόριο των σιτηρών στη Μαύρη Θάλασσα ήταν στα χέρια των Ελλήνων. Οι Ρώσοι και οι βρετανοί αποκαλούσαν τους Έλλη-

νες βασιλιάδες του σιταριού. Πριν το 1917 στην περιοχή αναπτύχθηκαν 60 ελληνικά χωριά και οικισμοί, και πριν την Οκτωβριανή Επανάσταση στην περιοχή

της Ρωσίας. Έτσι, το 1991 στην πόλη Γελεντζίκ πραγματοποιήθηκε το Πρώτο Πανερωσιακό Συνέδριο των Ελλήνων της ΕΣΣΔ. Αρχισαν τη λειτουργία τους τα ελληνικά σχολεία τα οποία αντιμετώπιζαν μεγάλο πρόβλημα στην αναζήτηση δασκάλων της ελληνικής γλώσσας. Ιδρύθηκαν πολλοί Σύλλογοι με στόχο την εκμάθηση ελληνικών εθίμων - ηθών, χωρών και του Ελληνικού Πολιτισμού γενικότερα.

Πολλές χώρες θα ήθελαν να έχουν την τόσο δραστήρια και περήφανη Ομογένεια της Νότιας Ρωσίας. Παρότι υπάρχουν πρεσβείες και προξενεία, εδώ οι πρεσβευτές της Ελλάδος είναι οι ίδιοι οι Έλληνες. Σε μια νέα Ρωσία οι περίπου 20 ελληνικές κοινότητες προσπαθούν σήμερα να βρουν έναν καινούργιο δρόμο. Τα βιβλία της ελληνικής μπορεί να είναι λιγοστά και τα υπόλοιπα βοηθήματα για την εκμάθηση της ελληνικής ανύπαρκτα... ο χορός, όμως, είναι εδώ και όσα δεν μπορούν να πουν τα στόματα, τα λένε τα πόδια και τα χέρια των νέων, που καμαρώνουν μέσα στις στολές τους.

Σε μια νέα Ρωσία η ελληνική Ομογένεια έχει ένα σημαντικό ρόλο να παίξει. Για τον εαυτό της και για την Ελλάδα. ■

1. Μόσχα, Μάιος 1991. Ο ιστορικός και βουλευτής του Κρασοντάρ Κωνσταντίνος Δημητριάδης, ο καθηγητής της Ελληνικής γλώσσας του Πανεπιστημίου Κουμπάν Κωνσταντίνος Αναστασιάδης, ο καθηγητής του Α.Π.Θ. Κώστας Φωτιάδης στο Πανρωσικό Συνέδριο "Ο Ελληνισμός της Ε.Σ.Σ.Δ".

2. Μόσχα, Νοέμβριος 1995. Στο Πανρωσικό Συνέδριο Ο Ελληνισμός της Ρωσίας. Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα Στη οικογενειακή φωτογραφία μεταξύ άλλων διακρίνονται: ο Γεώργιος Μελανιφίδης, αντιπρόεδρος της Ομοσπονδίας Ελληνικών Κοινοτήτων Ρωσίας, Κωνσταντίνος Δημητριάδης - Πρόεδρος της Ομοσπονδίας Ελληνικών Κοινοτήτων Ρωσίας, Διονύσιος Καλαμβρέζος - Γενικός Πρόξενος Ελληνικής Πρεσβείας Μόσχας, Βλαδίμηρος Σαχμπάτζοβ, ιστορικός, Πρόεδρος Ελληνικής Κοινότητας της περιφέρειας Βλαδικαϊκάς (Βόρειος Καύκασος), Βαλεντίνος Σαχμπάτζοβ - Πρόεδρος Ελληνικού Συλλόγου της πόλης Μινβόντι της Σταουρούπολης και ο Οδυσσεάς Σπυρίδης - Πρόεδρος του Ελληνικού Συλλόγου της πόλης Τσερκέσκ.

3. Η νέα γενιά των Ελλήνων σήμερα δεν ξεχνάει τα ήθη και έθιμα των αρχαίων προγόνων της. Στη φωτογραφία τα παιδιά του Προέδρου της Ελληνικής Κοινότητας της πόλης Γκόρη (Γεωργία), Γιάννη Μιλτανιδής, ο οποίος κατάγεται από την πόλη Κρασοντάρ.